

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-29>

УДК 338.242

Ефективність податкової політики України в рамках інтеграційних процесів

Тюріна М.М.

аспірант кафедри управління та економіки водного транспорту
Державного університету інфраструктури та технологій

У статті розглянуте питання гармонізації податкової політики України в рамках інтеграційних процесів. Вказані проблемні питання пов'язані з процесом гармонізації податкової політики України, наведені основні показники ефективності податкової політики України та основні фактори впливу на неї.

Ключові слова: інтеграційний процес, гармонізація, податкова політика, Податковий кодекс, ефективність, підприємство.

Тюрина М.Н. ЭФФЕКТИВНОСТЬ НАЛОГОВОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ В РАМКАХ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ

В статье рассмотрен вопрос гармонизации налоговой политики Украины в рамках интеграционных процессов. Указаны проблемные вопросы связанные с процессом гармонизации налоговой политики Украины, приведены основные показатели эффективности налоговой политики Украины и основные факторы влияния на нее.

Ключевые слова: интеграционный процесс, гармонизация, налоговая политика, Налоговый кодекс, эффективность, предприятие.

Tiurina M.M. EFFICIENCY TAX POLICY OF UKRAINE WITHIN THE FRAMEWORK OF INTEGRATION PROCESSES

In the article the question is considered of harmonization of tax policy of Ukraine within the framework of integration processes. Problem questions are indicated associated with the process of harmonization of tax policy of Ukraine, the basic indexes of efficiency of tax policy of Ukraine and basic factors of influence are resulted on it.

Keywords: integration process, harmonization, tax policy, Tax code, efficiency, enterprise.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації у світовій політиці та економіці обумовлюють необхідність встановлення тісного політичного та економічного діалогу між країнами, а також до поглиблення господарських зв'язків та партнерства не тільки на рівні держави, але і на рівні бізнесу. Країни інтегруються заради економічного співробітництва та добробуту, налагодження партнерських зв'язків, заради розвитку та стабільності держав.

Питання реформування та гармонізації податкової політики загострюються в період імплементації податкової політики України до податкових стандартів Європейського союзу. Тому є важливим виявлення проблемних питань пов'язаних з гармонізацією податкової політики держави. Разом з тим актуалізується питання вивчення факторів, що обумовлюють формування та реалізацію податкової політики і впливають на основні показники її ефективності. Оскільки вдаль використання інструментів податкової політики сприятиме подоланню фінансової кризи, подальшому

економічному зростанню, розвитку підприємств України різних галузей.

Аналіз досліджень і публікацій з поставленого проблемного питання. Питанням реформування податкової системи присвятили свої роботи такі вітчизняні науковці та вчені як: Г.М. Білецька, Ю.Б. Валінкевич, Ю.Б. Іванов, М.В. Кармаліта, В.В. Карпова, А.Я. Кізіма, А.І. Крисоватий, М.О. Куц, А. Смирнов та закордонні дослідники такі як: А. Сміт, Ричард А. Масгрейв, Пегги Б. Масгрейв, Л. Якобсон. Зазначені вчені досліджували дискусійні теоретичні питання визначення суті податкової політики держави, посилення фіскальної функції податків та вдосконалення податкової політики в сучасних умовах ведення бізнесу. Однак вирішення окремих аспектів даної теми в умовах інтеграційних процесів потребує подальшого вивчення.

Мета статті: розглянути питання гармонізації податкової політики України, визначити проблемні питання пов'язані з гармонізацією податкової політики держави, навести основні

показники ефективності податкової політики та фактори впливу на неї задля вдосконалення умов ведення бізнесу.

Виклад основного матеріалу. Найвідомішими інтеграційними об'єднаннями є Європейський союз (ЄС) та Світова організація торгівлі (СОТ). Вибір та реалізація європейської моделі життя має стати для України поштовхом до прогресу у податковій сфері.

Податкова політика на мікрорівні (на рівні підприємств) визначає ефективність діяльності підприємства в цілому, та залежить від умов ведення бізнесу, тобто від податкової системи держави. Але податкова система України в своєму прагненні занурення в інтеграційні процеси набула ознаки найбільш складної, але разом з тим малоефективної податкової системи серед країн Європи. Такі оцінки формулюють економісти, європейські рейтинги та демонструють обсяги іноземних інвестицій в українську економіку. Наприклад за даними Державної служби статистики України обсяг іноземних інвестицій в Україну за перший квартал 2014 року складав 45,9 мільярдів доларів, на кінець 2015 року він скоротився на 4,8 мільярда доларів та складав 41,1. У 2016 році загальний обсяг інвестицій збільшився до 42,8 мільярда доларів та зменшився на 4,8 мільярда доларів у 2017 році до відмітки 38 мільярди [1].

Реформування податкової сфери і її гармонізація має на меті розвиток податкового законодавства держави та його наближення до законодавства європейських країн, для розумного законотворчого податкового процесу та розвитку потенціалу підприємств різних галузей. Цей поступовий процес вимагає вивчення податкового законодавства європейських країн та впровадження європейських нормативів в українську податкову систему, що сприятиме наближенню до рівноправного партнерства, зробить податкове законодавство сприятливим до іноземного інвестування і результативним для внутрішньофірмового інвестування. Метою держави має бути формування та реалізація податкова політики щодо покращення бізнес клімату.

На нашу думку, цілком придатним для розуміння є визначення податкової політики держави як діяльності органів центральної та місцевої влади у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків, зборів та інших платежів до бюджетів відповідного рівня [2, с. 15].

Законодавчий документ, через який здійснюється правове забезпечення та реаліза-

ція податкової політики України – Податковий кодекс України, який ухвалений з оглядом на європейську податкову гармонізацію. Податковим кодексом закладено шлях до державного регулювання податкових відносин, однак існує багато невирішених та суперечливих питань, які перебувають в центрі уваги громадянського суспільства та перешкоджають ефективному застосуванню податкового законодавства підприємствами.

Податкова політика має бути сформована таким чином, щоб, з одного боку, забезпечувати виконання основної – фінансової функції держави (наповнення бюджету фінансовими ресурсами, необхідними для виконання державою її функцій), з іншого боку має забезпечувати реалізацію регулятивної функції податків з метою посилення впливу податкового механізму на процеси відтворення [3]. Оскільки податкова політика є одним з інструментів регулювання соціально-економічного розвитку, то виникає необхідність формулювання фундаментальних принципів, які відображають її завдання. Головні серед них сформульовані А. Смітом: «загальність податків та їх пропорційність доходу; визначеність; простота і зручність; ефективність стягнення податків». Він вважав що, «Податки мають бути справедливими, зокрема піддані держави повинні сплачувати податки відповідно до отриманих доходів» [4, с. 425]. Ці принципи можна вважати основою для розробки наукових принципів організації податкової політики, яка б відповідала соціально-орієнтованій моделі економіки.

Реформування податкової політики в рамках інтеграційних процесів повинно відбуватися поступово, враховуючи особливості національної економіки. Податковий кодекс України встановлює перелік податків, який в основному відповідає європейським стандартам, але така сама по собі відповідність аж ніяк не гарантує Україні ефективність податкової системи, оскільки важливу роль відіграють окремі питання, які формують податкову політику. Ці питання є основними проблемами на шляху гармонізації податкової політики, а саме: питання структури податків, рівня та диференційованості ставок в різних галузях економіки, переліків та правил надання пільг окремим галузям та підприємствам, адміністрування податків як на державному та і на мікрорівні та проблеми низької якості законодавчо-нормативної бази, яка інколи суперечить Законам та нормативно-правовим актам суміжних галузей.

Говорячи про реформування податкової системи можна наголосити, що «його результат залежить від адекватності засобів, що застосовуються, стану реальної економіки» [5].

Інвестиційну сприятливість податкової політики країн світу оцінюють рейтингом Doing Business (рейтингом Світового банку і аудиторської компанії "PriceWaterHouseCoopers"). Рейтинг базується на вивченні індикаторів рівня сплати податків підприємствами, який визначається кількістю податків, складністю адміністрування на мікрорівні (на рівні підприємств), ставками податків.

Як видно з таблиці податкова політика виділяється складним адмініструванням податків на рівні підприємства, а саме витрачанням часу на обчислення і сплату податків що склало на рік 327,5 годин та великим податковим навантаженням на бізнес [6]. Разом з тим, аудиторська компанія "PriceWaterHouseCoopers" визначає у своїх дослідженнях ряд бізнес-реформ в Україні у 2018 році, які пожвавлюють інвестиційний ринок, а саме: спрощення процедури дозволів на будівництво, зміцнення захисту міноритарних інвесторів, шляхом докладного негайного публічного розкриття інформації про угоди з пов'язаними сторонами.

Але скорочення кількості податків перейшло в укрупнення інших та в результаті не дало зменшення податкового навантаження на бізнес. Разом з тим податкова політика в Україні відрізняється високим рівнем нестабільності, нераціональністю роботи фіскальних служб, складністю розрахування сум податків.

Отже податкова політика України, як будь-яка система має оцінюватися з точки зору її ефективності. Ефективність є ключовим критерієм у визначенні успішності процесу функціонування системи оподаткування та розвитку ринкових відносин у державі [7].

Важливішим фактором оцінки ефективності податкової політики є ступінь її відповідності стану економіки України, стану гармоні-

зації в інтеграційних процесах, стану розвитку податкоутворюючих галузей економіки, стану інтенсивності інвестиційних процесів.

Основними показниками ефективності податкової політики є:

- логічність та стабільність податкового законодавства;
- узгодженість законодавчих і нормативно-правових актів;
- оптимальність структури фіскальних органів;
- обґрунтованість методики обчислення та адміністрування податків та зборів;
- відповідність кількості податків та адекватність ставок податків економічним реаліям в Україні;
- максимальна спрощеність процедури повернення надмірно сплачених податків чи податкового відшкодування;
- урегульованість процедури взаємовідносин з платниками податків [2, с. 35].

Американські економісти навели такі основні показники ефективності податкової політики:

1. Рівномірний розподіл податкового тиску.
2. Мінімальний тиск на процес прийняття економічних рішень.
3. Стимулювання інвестування в бізнес шляхом оптимізації рівноваги між соціальною справедливістю та економічною ефективністю.
4. Сприяння стабілізації та економічному розвитку.
5. Розроблення зрозумілої системи оподаткування.
6. Зменшення витрат на податкове адміністрування [8].

До основних факторів, які мають вплив на податкову політику та відрізняють податкову політику України від європейських країн, ті що треба враховувати йдучи по шляху гармонізації податкової політики України в рамках інтеграційних процесів можна віднести:

- загальний стан економіки країни;
- структурні та основоположні зрушення в економіці;

Таблиця 1

Інвестиційна привабливість податкової політики України 2018 р.

Індикатор	Україна	Європа и Центральна Азія	Краща країна по результату
Податки (кількість в рік)	5	16.5	3 (Гонконг, Китай)
Час (в рік) витрачений на адміністрування	327.5	218.4	50 (Естонія)
Загальна ставка податків та зборів (% від прибутку)	37.8	33.1	18.47 (32 економіки)
Індекс процедур після здачі звітності та сплати податків (0-100)	85.95	65.20	99.38 (Естонія)

- спрямованість соціально-економічної політики уряду;
- стан і структуру державного управління;
- стабільність внутрішньополітичної ситуації;
- взаємовідносини із сусідніми країнами.

Значна складова чинників ефективності податкової політики стосується адміністрування податків. Здатність держави контролювати дотримання податкового законодавства, розробляти вектори реформування податкової системи та впливати на економічні процеси залежить від методики адміністрування податків та її адекватності економічним реаліям. Від ступеня урегульованості взаємовідносин між державою та платниками податків залежить ступінь наповнення бюджету, бажання платників податків дотримуватися податкового законодавства та можливість силового тиску фіскальних органів.

Так, класик англійської політекономії А Сміт наголошував на необхідності якомога меншу суму витратити на забезпечення системи адміністрування. Чим більше держава витрачає на утримання фіскальних служб, тим меншим є чистий фіскальний ефект оподаткування [4].

Цікавою думка є А. Крисоватого, який вважає що ефективність податкової політики забезпечується за умови наукового поєднання таких ознак: фіскальної достатності, економічної ефективності, соціальної справедливості, стабільності, гнучкості [9].

А. Смирнова вважає основними принципами оподаткування такі: достатність, продуктивність, еластичність, стабільність, фіскальний федералізм, визначеність, економність, зручність для платника податків, вибір джерела оподаткування та нейтральність [10].

На думку Л. Якобсона єдиним виправданням для існування податків у демократичному суспільстві є потреба у відображенні попиту платника податків на суспільні блага та визнаних громадянами принципів перерозподілу доходів. Він вважає, що на практиці податкові системи не здатні повною мірою виконувати вказані функції. Для порівняння податкових систем та оцінки можливостей їх вдосконалення він називає наступні критерії: відносна рівність зобов'язань, економічна нейтральність, організаційна простота, гнучкість та контрольованість податків з боку їх платників [11].

Аналізуючи основні принципи ефективності податкової політики та її гармонізацію до інтеграційних процесів важливо зупинитися на вирішенні проблем з адмініструванням податків, як таких, що найбільш поширені на думку багатьох аналітиків.

Одним з дискусійних питань є реформування адміністрування ПДФО сплоченого фізичними особами підприємцями, ПДФО за місцем розташування відокремлених підрозділів (неосновне місце обліку), ПДВ та земельного податку. Процес адміністрування залишається проблематичним у зв'язку з виникненням ряду правових питань пов'язаних з дотриманням вимог податкового законодавства, організаційних, які виникають на етапі організації процесу нарахування та сплати податків, соціально-психологічних, які спричинені конфліктом інтересів платників та фіскальних органів.

Прикладом змін в адмініструванні ПДФО можна назвати законопроект № 7051 внесений у ВРУ, згідно якого податковий агент тобто підприємство мав сплачувати ПДФО утриманий з працівника-фізичної особи в бюджет населеного пункту по місцю його постійного проживання (реєстрації), а не по місцю реєстрації податкового агента (юридичної особи). Такий законопроект не був прийнятий, чим самим не ускладнив адміністрування ПДФО.

В такій ситуації виходом може бути подальше коректне вдосконалення окремих положень ПКУ в частині адміністрування податків, пошкваллення процесу надання податкових консультацій з приводу нарахування та сплати податків задля переходу від фіскальної функції до налагодження партнерських відносин між фіскальними органами та платниками податків, що ґрунтується на новому розумінні місця платника податку в державі.

Висновки. Таким чином для реалізації мети гармонізації податкової політики потрібен насамперед науковий підхід в побудові адекватної та раціональної податкової системи, яка по-перше має носити характер системності, основобудівної бази (соціально-економічного розвитку), мати відповідне правове забезпечення, об'єднувати в собі принципи соціальної справедливості, стабільності, рівності, раціональності, відповідності, законності, системності, економічної вигоди та обґрунтованості, зручності адміністрування, платоспроможності, стимулювання підприємницької виробничої та інвестиційної діяльності, доступності та єдиного підходу.

На шляху до інтеграції податкова політика України повинна реформуватися на підставі дієвих європейських практик, провадитися у внутрішньодержавних інтересах, гармонійно наближатися до європейських стандартів, сприяти розвитку підприємств різних галузей та залученню іноземних інвестицій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Білецька Г.М., Кармаліта М.В., Куц М.О. та інші Гармонізація податкового законодавства: українські реалії : [монографія]. К.: Алерта, 2012. 222 с.
3. Калінеску Т.В., Пономарьова І.В., Альошкін С.В. Соціальні аспекти податкової політики. URL: https://pidruchniki.com/82417/ekonomika/faktori_viznachayut_napryami_harakter_podatkovoyi_politiki
4. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / Пер. з англ. – Книга 5. Про прибутки правителя або держави. К.: Port-Royal, 2001. С. 425-586.
5. Іванов Ю.Б., Крисоватий А.І., Кізіма А.Я., Карпова В.В. Податковий менеджмент: підруч. К.: Знання, 2008. 525 с.
6. Офіційний сайт звіту “Doing Business”. URL: www.doingbusiness.org
7. Валінкевич Ю. Б. (2011) Творча робота: Податкова система України: стан, проблеми, перспективи URL: <http://kds.org.ua/>
8. Ричард А. Масгрейв, Пегги Б. Масгрейв: Державні фінанси: теорія і практика. К.: ИД «Бюджет», 2009. С. 708.
9. Крисоватий А.І. Державна податкова політика і система податків. Фінанси України. 1998. № 1. С. 64-68.
10. Смирнов А. Налогообложение: модели оптимизации. Экономист. 1998. № 2. С. 68-76.
11. Якобсон Л.И. Экономика общественного сектора: Основы теории государственных финансов. М.: Аспект Пресс, 1996. 319 с.

REFERENCES:

1. State Statistics Service of Ukraine (2018), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 5 october 2018).
2. Biletska H.M., Karmalita M.V., Kuts M.O. and other (2012) Gharmonizacija podatkovogho zakonodavstva: ukrajinsjki realiji [Harmonization of tax legislation: Ukrainian realities], Kyiv: Alerta, p. 222.
3. Kalinesku T.V., Ponomarova I.V., Aloschkin S.V. Socialjni aspekty podatkovoji polityky [Social aspects of tax policy], available at: https://pidruchniki.com/82417/ekonomika/faktori_viznachayut_napryami_harakter_podatkovoyi_politiki (Accessed 5 october 2018).
4. Smit A. (2001) Dobrobut nacij. Doslidzhennja pro pryrodu ta prychny dobrobutu nacij [The welfare of nations. Research on the nature and causes of the welfare of nations] Pro prybutky pravytelja abo derzhavy [About the revenue of the ruler or the state], Kyiv: Port-Royal, pp. 425-586.
5. Ivanov Yu.B., Krysovatyi A.I., Kizyma A.Ya., Karpova V.V. (2008) Podatkovyj menedzhment [tax management]. Kyiv : Znannja, p. 525. (in Ukrainian)
6. Official site of the report “Doing Business” (2018) available at: www.doingbusiness.org (Accessed 5 october 2018).
7. Valinkevych Yu.B. (2011) Podatkova systema Ukrajiny: stan, problemy, perspektyvy [The tax system of Ukraine: state, problems, prospects] available at: <http://kds.org.ua/> (Accessed 5 october 2018).
8. Rychard A. Mashreiv, Pehhy B. Mashreiv (2009) Derzhavni finansy: teorija i praktyka [Public Finances: Theory and Practice], Kyiv: Bjudzhet, p. 708.
9. Krysovatyi A.I. (1998) Derzhavna podatkova polityka i systema podatkov [State Tax Policy and Tax System], Finansy Ukrainy, vol.1, pp. 64-68.
10. Smyrnov A. (1998) Nalogooblozhenye: modely optymyzacyy [Taxation: Optimization Models], Ekonomyst vol. 2, pp. 68-76.
11. Yakobson L.Y. (1996) Ekonomyka obshchestvennoho sektora: Osnovy teoryy hosudarstvennykh fynansov [Public Sector Economics: Fundamentals of Public Finance Theory], Moscow: Aspekt Press. (in Russian)

Efficiency of tax policy is within the framework of integration processes

Tiurina M.M.

Postgraduate Student,
State University of Infrastructure and Technology

Very urgent is the need to identify problematic issues related to the harmonization of tax policy, study of the factors of influence on tax policy and the main indicators of efficiency, which would have led not only to overcoming the financial crisis in general, but also to further economic growth, for the development of enterprises in Ukraine of various industries.

The goal is to identify problematic issues related to the harmonization of the tax policy of the state, to provide the main indicators of the effectiveness of tax policy and the factors affecting it in order to improve the business environment.

The tax policy at the micro level (at the enterprise level) clearly determines the effectiveness of the activity as a whole, but directly depends on the conditions in the business, that is, from the tax system of the state.

Tax policy should ensure fulfillment of the main – fiscal role of the state (filling the budget

with financial resources necessary for the state to perform its functions) and should ensure the implementation of the regulatory function of taxes in order to increase the impact of the tax mechanism on the processes of reproduction.

An important factor in assessing the effectiveness of tax policy is the degree of its compliance with the state of the economy of Ukraine, the state of harmonization in the integration processes, the state of development of tax-forming industries and the state of the intensity of investment processes.

Tax policy must have the appropriate legal framework to integrate the principles of social justice, stability, equality, rationality, consistency, legality, systemicity, economic benefit and substantiation, ease of administration, solvency, stimulating entrepreneurial production and investment activity, accessibility and a unified approach.